תנ״ך · אחרונים · מנחת שי · נביאים

מנחת שי על שמואל ב

רבי ידידיה שלמה רפאל נורצי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מנחת שי על שמואל ב

רבי ידידיה שלמה רפאל נורצי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מנחת-שי-על-שמואל-ב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 5
פרק ג 5
פרק ד 7
פרק ה 7
פרק ו 8
פרק ז 9
פרק ח 11
פרק ט 12
פרק י 12
פרק יא 13
פרק יב 13
פרק יג 15
פרק יד 16
פרק טו 18
פרק טז 19
פרק יז 20
פרק יח 22
פרק יט 23
פרק כ 25
פרק כא 26
פרק כב 29
פרק כג 34
פרק כד 37

פרק א

פסוק א
וישב דוד בצקלג. מתחלפים הספרים כמ"ש למעלה:

פסוק ב
בבאו אל דוד. בבי"ת רד"ק:

פסוק ו
הדבקהו. בספרים ישנים חסר יו"ד וכן בס"א כ"י מסור עליו לית וחסר:

פסוק ח
ויאמר אליו. ואמר ק' מסורת נחמיה ה:

פסוק ט
עמד נא עלי ומתתני. בס"א כ"י עמד המ"ם בחולם ואין לעמוד עליו כי בכל שאר ספרים בקמץ חטף:

פסוק י
ואמותתהו. הוא"ו פתוחה ומשפטה להיות בקמץ כי הענין לעבר עיין בפירוש רד"ק:
אחרי נפלו. בס"א כ"י הנו"ן בקמץ חטוף ובכל שאר ספרים בחירק וכן כתב רד"ק בשרשו:

פסוק יא
בבגדו. בבגדיו קרי:

פסוק טז
דמיך. דמך קרי:

פסוק כא
ושדי תרומת. במדוייקים חסר וא"ו תניינא וכן ראוי כמ"ש במשלי כ"ט בס"ד:

פסוק כב
לא נשוג. לית כתיב שי"ן ועיין מ"ש בתילים סימן מ"ד בס"ד:

פסוק כו
נפלאתה. האל"ף בפתח במדוייקים ובאחד מהם כתוב עליו פתח בספר מוגה:

פרק ב

פסוק ט
ועל ישראל כלה. עיין מ"ש בירמיה סימן ב':

פסוק יז
וינגף אבנר. במקרה גדולה כתוב ויגנב ושגגה יצאה מלפני המדפיס:

פסוק יט
ועל השמאול. ברובן של ספרים כ"י מלא באל"ף וא"ו:

פסוק כב
למה אככה. מלעיל ודגש סמוך לא"ה עיין מ"ש בירמיה ט"ו ואז תבין:

פסוק כג
תחתו. תחתיו קרי ובמסורת כ"י תחתו ד' חסר וסימנהון עשהאל. וישלח אבנר מלאכים בסימן ג'. אשר מלכת תחתו סימן ט"ז בהאי סיפרא. תחתו שחתו (איוב ט'):

פרק ג

פסוק א
ארכה. חד מן ג' חסר ודגשים במסורת איוב י"א:

פסוק ב
וילדו. ויולדו קרי:

פסוק ג
לאביגל. לאביגיל קרי:

פסוק ח
הראש כלב אנכי. לשון רש"י כלב אנכי מוקף במקף וכן הוא במקרא גדולה אבל בכמה ספרים כתבי יד מדוייקים מלת כלב בטעם גלגל ובקצת מהם מלת אנכי הנו"ן בטעם מלבד הזרקא שבסופה ובמסורת פרשת בראשית נמנה עם אותם שהם בטעם מלעיל:
המציתיך. לית וחסר יו"ד בתראה:

פסוק יב
תחתו. תחתיו קרי כמ"ש לעיל בסי' ב':

פסוק יג
בבאך. בס"ס בבואך מלא:

פסוק טו

פלטיאל. סנהדרין פרק כהן גדול כתיב פלטי (שמואל א' כ"א) וכתיב פלטיאל אמר ר' יוחנן פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מן העבירה מה עשה נעץ חרב בינו לבינה אמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב. ובויקרא רבה פרק כ"ג ג' הם שברחו מן העבירה ושתף הקב"ה שמו עמהם. יוסף, יעל, ופלטי. פלטי מנין כתוב אחד אומר ושאול נתן את מיכל בתו לפלטי וכתוב אחד אומר פלטיאל קרי ליה פלטי וקרי ליה פלטיאל מי נסיב פלטי ומי יהב פלטיאל בתמיהא אלא מעיד אני עליה שלא נגע באשת דוד:

לוש. ליש קרי:

פסוק יח

ביד דוד עבדי הושיע. בס"א כ"י אושיע באל"ף ובכל שאר הספרים כתוב הושיע בה"א וכן כתב הרד"ק שהוא מקור במקום אושיע כלומר אמרתי להושיע את ישראל בידו. וכן ואתכם הוציא מתוכה כאילו אמר אוציא וכן ת"י הושיע אפרוק עכ"ל. ורבינו ישעיה כתב שנחלף האל"ף בה"א ופירש אושיע שאותיות אהו"י מתחלפות זו בזו וכן וכל מלבושי אנאלתי נחלף הה"א באל"ף והיה לו לומר הגאלתי ע"כ. ובמסורת כ"י הושיע ב' עתה ודין רצה לומר פ' עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו (תהילים כ':ז'):

פסוק כא

אקומה ואלכה. בס"ס הוא"ו בגעיא:

פסוק כב

והנה עבדי דוד ויואב בא. עיין מ"ש ביחזקאל כ"ג:

פסוק כה

מבואך. מובאך קרי:

פסוק לד

הגשו. במקצת ספרים הגימ"ל בפתח:

פסוק לה

להברות את דוד. בדפוס ישן כתיב להכרות בכ"ף וקרי להברות בבי"ת וכן בסנהדרין פרק כהן גדול דרש רבא מאי דכתיב ויבא כל העם להברות את דוד כתיב להכרות בכ"ף וקרינן להברות בבית בתחלה להכרותו ולבסוף להברותו שידעו בבירור שלא מאת דוד נהרג אבנר עכ"ל. וכן כתבו מנחם בן סרוק ור' יהודה חיוג ור' יוסף קמחי כי הכתיב בכ"ף. אכן בספרים אחרים שלפנינו כתוב בבית ואין כאן קרי וכתיב כלל וכן העידו

רד"ק ורבינו יונה המדקדק שלא מצאו כתוב בכ"ף בשום ספר מדוייק ולא במסורת ובעל כלי יקר כתב לפי דרכו שגם חז"ל לא היה להם כתיב וקרי רק להברות בבי"ת יעויין שם:

פסוק לט

לעשה הרעה. בספרים ישנים מהדפוס וכ"י השי"ן בסגול לא בצירי כמו שהיא בדפוסים אחרים:

פרק ד

פסוק ב

שרי גדודים. במקצת ספרים המאריך ברי"ש לא בשי"ן וי"ס בגלגל ויש גם כן בלא שום טעם הצד השוה שבהם שאין שום טעם בשי"ן:

פסוק ו

והנה באו. בשני ספרים ישנים אחד מהם כ"י ואחד מהם מהדפוס מצאתי כתוב וְהִנָּה וטועים כל האומרים כן כי במסורת נמסר וְהֵנָּה ג' בקריאה וסימן וְהֵנָּה באו עד תוך הבית והנה אמרת הסיתוך (ירמיהו ל"ח:כ"ב). והנה בשבי תלכנה (יחזקאל ל':י"ז):

פסוק ז

ויסרו את ראשו. בס"ס ודפוס ישן חסר יו"ד:

פסוק י

ואהרגהו בצקלג. בס"א כ"י הה"א בסגול ובספרים אחרים בשוא וחברו על פי המסורת קשרתי אל אדוני ואהרגהו (מלכים ב י':ט') וגם הוא בשני שוואין וכן כתב במכלול דף מ"ה:

בצקלג. הספרים מתחלפים כמ"ש בשמואל א' כ"ז:

פרק ה

פסוק א

הננו עצמך. קל ובשוא נו"ן ראשונה כמ"ש ביהושע ט':

פסוק ב

אתה הייתה מוציא. היית קרי המוציא קרי והה"א הכתובה בסוף מלת היית נקראת עם מלת מוציא והוא חד מן ג' מלין קדמיתא נסיב מן תנינא וסימן דין ידעתה שחר מקומו (איוב ל"א) ומתחתה לשכות האלה (יחזקאל מ"ב ט') וכן מצאתים בס' כ"י קדמון מדוייק וחילופיהון נמסרו לקמן בסימן כ"א:

והמבי. והמביא קרי:
את ישראל ויאמר. בספרים כ"י ובדפוס ישן אין כאן פיסקא באמצע פסוק:

פסוק ד
ארבעים שנה מלך. ארבעים בלא וא"ו והוא חד מן אלפא ביתא מן חד חד מתרתין תיבותן לא נסבין וא"ו ברי"ש תיבותא ומטעין בהון וסימן נמסר במסרא רבתא אות וא"ו:

פסוק ו
הסירך העורים והפסחים. ברוב ספרים מדוייקים הה"א בשוא וסגול וכן כתב רד"ק בשרשים ובמקצת ספרים בשוא ופתח:

פסוק ח
מכה. במקצת ספרים הכ"ף בסגול:
שנאו. שנאי קרי:

פסוק יט
התתנם בידי ויאמר. בספרים ישנים אין כאן פסקא באמצע פסוק:

פסוק כב
ויספו עוד פלשתים. בס"א כ"י חסר יו"ד וכן בספר אחר מדוייק נגררה היו"ד ומסורת סלקא כוותייהו עיין במסורת רבתא אות היו"ד:

פסוק כד
בשמעך. כשמעך קרי בכ"ף והכתיב בבי"ת והוא מן י"א מלין דכתיבין כן והבי"ת בגעיא:

פרק ו

פסוק ה
ובצלצלים. במקצת ספרים כ"י ודפוסים ראשונים צד"י שנייה בשוא לבדו ובמקצת ספרים כ"י מדוייקים וגם בדפוסים אחרונים בחטף סגול ורד"ק בשרשים כתב וכן בהכפל הפ"א ובמנענעים ובצלצלים בסגול הפ"א והגיה ר' אליה המדקדק היה לו לומר בסגול הפ"א הראשונה והשנייה בחטף סגול כדרכה:

פסוק ו
ויבאו עד גרן נכון. ובד"ה א' י"ג ויבאו עד גרן כידן ובסוטה פרק אלו נאמרין בתחילה כידן ולבסוף נכון עיין שם בפירוש רש"י וחכמת שלמה דף י"ו וכאן בפירוש רד"ק וירושלמי סוף פרק החולץ ומדבר רבה פרק ד':

פסוק יא

את עבד אדם ואת כל ביתו. בספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים חסר וא"ו כחבריו שבענין ומה שנמסר במקרא גדולה כל אדום דעבד אדום חסר בר מן חד מלא לא מצאתי כן בספרים כ"י אדרבא בספר אחד כתב יד מדוייק נגררה הוא"ו והאריכו הדל"ת:

פסוק כג

לא היה לה ילד. למדינחאי כתיב ולד בוא"ו וקרי ילד ביו"ד ולמערבאי כתיב ילד ביוד וקרי בוא"ו ולד כן כתב רד"ק ובחלופי בן אשר ובן נפתלי שאצלנו בדפוס למערבאי ילד כתיב וקרי. למדינחאי ולד כתיב ילד קרי והספרים מתחלפים ואין להכריע מהם. והחכם לונזאנו בעשרים וארבע שלו מהדפוס שכתוב בפסוק ולד כתב כנגדו ס"א ילד ועיקר למדינחאי כתיב ולד ואנן קי"ל כמערבאי עכ"ל. והמסרות מסייעות לנסחא שלפנינו אליבא דמערבאי דכתיב וקרי ילד ביו"ד דבמסרה גדול נמסר סימן מן כ"ב מלין דכתיבין יו"ד בריש תיבותא וקרינן וא"ו ולא נמנה זה עמהם גם לא נמנה במשלי סימן י"א עם י' מלין דכתבין וא"ו בריש תיבותא וקרינן יו"ד וחזינא במקצת נסחי דדפוסא בסוף סדרא דנח גבי ותהי שרי עקרה אין לה וָלָד דמסרי עליה לית וחד לא היה לה וָלֶד וליתא בעיקר נסחי דכתיבין כתב ידא:

עד יום מותה. בחולם אבל וכעת מותה (שמואל ד') בשורק כמ"ש שם:

פרק ז

פסוק ד

ויהי בלילה ההוא ויהי דבר. במקצת ספרים יש כאן פיסקא באמצע פסוק:

פסוק ט

את כל איביך. (אמר המגיה במקרא גדולה ובמקצת ספרים חסר יו"ד והרי זה טעות גמור שהרי במזמור פ"ג נמסר שז' מלאים דמלאים כתיבי וב' חסרים דחסרים ואין זה עמהם ושארא איביך מלא ביו"ד בתראה כתיבי ועיין מ"ש המחבר בפרשת כי תצא ובפרשת שופטים על פסוק כי תצא למלחמה):

פסוק י

ושמתי מקום לעמי ישראל. במקצת ספרים כתוב לעמי ישראל ורובא דנסחי דיקי דאתו קדמי כתוב לישראל בלמ"ד אבל בד"ה א' י"ז כתוב לעמי ישראל:

פסוק טז

ונאמן ביתך. במקצת ספרים האלף בחטף סגול אך במדוייקים בשוא לבדו וכן כתב רד"ק במכלול דף ע"ב ובשרשים וכן כתב בעל רב פעלים ובמשלי י"א על פסוק ונאמן רוח מכסה דבר נמסר עליו במקרא גדולה ב' אֶ ואִ ופירוש הדבר ר"ל ב' ונאמן חד בחטף סגול היינו של משלי וחד בשוא פשוט זה דשמואל וכן מצאתי בספרים מדוייקים כ"י שנמסר כאן בשמואל לְ וא' וְנֶאֱמַן רוח ותרוייהו פתחין:

פסוק יח

הבאתני. בספרים מדוייקים חסר יו"ד ודד"ה א' י"ז מלא יו"ד וכן נמסר כאן חד חסר וחד מלא דין חסר ופי' ת"י) ובד"ה נמסר ב' וחסר וא"ו והא והא איתא:

פסוק כא

את כל הגדולה. נכתב בוא"ו עם הדגש וכן חברו שבסמוך רד"ק:

פסוק כב

בכל אשר שמענו. בספרים מוגים בכל בבית:

פסוק כג

אשר הלכו אלהים. נפל בו מחלוקת אם הוא קודש או חול כי במדרש קהלת רבתי בפסוק טוב שם משמן טוב ר' בון בשם ר' שמואל בר נחמני אמר מצינו שהלך הקב"ה מהלך חמש מאות שנה לקנות לו שם דכתיב אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם משמע מהכא שהוא קדש והתם בתר הכי איתא כתיב אשר הלך האלהים (ד"ה א' י"ו) ולהלן הוא אומר אשר הלכו אלהים הלך זה הקב"ה אלהים זה משה ואהרן והכי איתא באגדת שמואל פרק כ"ז אלמא חול הוא וכן משמע בירושלמי דסנהדרין פרק כהן גדול ובהוריות דאמרינן התם הוא וכל דרגון דידיה פי' פמליא אשר הלך אלהים אין כתיב כאן אלא אשר הלכו אלהים אבל בגמרא דילן פרק א' דיני ממונות משמע שהוא קדש דחשיב ליה גבי אחריני דכל מקום שפקדו המינים ותשובתן בצדן הילכך טוב להחמיר שלא למוחקו. אשר פדית לך ממצרים גויים ואלהיו. ירושלמי פרק לולב וערבה תני בשם ר' אלעזר ע"א עברה עם ישראל בים מה טעמא מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו היינו פסל מיכה שעליו נאמר ועבר בים צרה כדאיתא בפרק חלק אמר לו רבי עקיבא חס ושלום אם אומר אתה כן נמצאת עושה את הקדש חול פירוש מלת ואלהיו שהוא שם קדש ואינו נמחק אתה עושה אותו חול ושרית למחקיה מה תלמוד לומר אשר פדית לך ממצרים כביכול כאילו עצמך פדית ע"כ. וצריך עיון מהירושלמי הזה דגריס גוי ואלהיו והכי גרסינן בספרי פרשת בהעלותך ובמכילתא פרשת בא ומדרש קהלת פסוק

טוב שם משמן טוב ושמואל רבה פרק כ"ז ופרק מ"ב אבל בשמות רבה פרק ט"ו גרסינן גוים וכן כתוב בדברי הימים א' י"ז אשר פדית ממצרים גויים ועיין מה שאכתוב בתילים מזמור פ':

פסוק כד

ותכונן. בשני טעמים:

פרק ח

פסוק ב

וימדדם בחבל. בשש נקודות ברוב הספרים וכן ומלא החבל שבסמוך:

פסוק ג

ויך דוד את הדרעזר. ברוב הספרים בשני דלתי"ן וחדא מלה וכן חביריו שבפרשה: (אמר הצעיר דנאל חיים המגיה אבל בדפוסים אחרונים בין של אמשטרדם בין שויניציאה כולם ברי"ש. ואשתומם על המראה שראיתי בדפוסי ויניציא אשר בכולם לקמן על פ' לעזור להדרעזר נרשם מבחוץ כצ"ל ר וכן כולם שלאחריו נרשם ביד קטנה להורות שהם ברי"ש וקשה דאלו על פ' זה דויד דוד לא נרשם כלום דלכאורה נראה דזה נכתב בדל"ת. איברא דנוכל לומר דהמדפיס לא מצא מחלוקת על זה אבל על אחרים שמצא בהם מאן דפליג רשם דכך צריך לומר בריש. השתא מיהא קשיא אלייבייהו דהני דפליגי וסברי דהנך בתראי הם בדל"ת וקמא בריי"ש דהרי במסרא רבתא אות דל"ת נסדרו הני מילי דחד דל"ת וחד ריי"ש ולית דכוותייהו כגון אדיקם אריקם. הדאה הראה. ולית דין בהדייהו אלא ודאי כולהו דמיין להדדי וליכא הפרש בינייהו ומדחזינא להרב המחבר שכתב דכולהו אינון בתרי דלתי"ן לית לזיע מיניה דודאי דק ואשכח):

בנהר פרת. הבי"ת במאריך בספרים כ"י:

בנהר פרת קרי והוא חד מלין דקריין ולא כתיבין על פי הגמרא בנדרים פרק אין בין המודר ועל פי המסורת בריש סדר אלה הדברים ובמגלת רות ולכן הניחו מקום חלק בפנים ושמו שם הנקודות להורות עליהם והזכירו הכתוב בשני מקומות בשמואל ובדברי הימים א' י"ח פעם ראשון אמר להשיב ידו בנהר ופעם שני אמר להציב ידו בנהר פרת ולהודיע שהוא נהר פרת ולא נחל מצרים כתוב חוצה לו פרת. כך מצאתי בסדר קרי ולא כתיב ופירושו ועלתו:

פסוק ו

וישם דוד נצבים. בספרים כ"י ודפוסים ישנים חסר יו"ד קדמאה וכן חבריו שבענין:

פסוק יג
בשבו. (אמר המגיה בדפוסי ויניציאה נכתב בגיליון בס"א מוגה מלא וא"ו וליתא דהמסרה מעידה עליו לית חסר):

פרק ט

פסוק י
אתה ובניך ועבדיך והבאת. מלת והבאת מלעיל אף על פי שהוא לעתיד רד"ק בשרשים ובהגהות ח"א לפי שהוא ענין אחר רצה לומר מענין תבוא' לפיכך נשתנה הטעם וכן השמר והשקט וכו':

פסוק יב
ולמפיבשת בן קטן. הבי"ת בצירי על פי המסורת:

פרק י

פסוק ג
חקר את העיר. כן כתוב את העיר לא את הארץ:

פסוק ה
שבו בירחו. בספרים מדוייקים כ"י וגם בדפוסים קדמונים הרי"ש בחירק לא בצירי והוא חסר יו"ד אחר הרי"ש ברובם:

פסוק ט
בחורי בישראל. ישראל קרי:

פסוק י
אבשי. בשוא הבי"ת ובמסרא בסיפרא לית כוותיה וכל ד"ה כוותיה כן כתב רד"ק וכן מצאתי במסורת וכתב רש"י בד"ה א' י"ט שכל אותו הספר נכתב בשביל כבודו של דוד ואין זה כבודו שיקראו לבן אחותו אבישי דמשמע גם אני חשוב כדוד כי אבי הוא ישי לכך בכל ספר ד"ה אבשי ובכל ספר שמואל אבישי לבד חד אבשי ואת יתר העם נתן ביד אבשי. ועל פי המסורת שהרי כן הוא שהיה ישי אבי אמו צרויה שהיא היתה אמו עכ"ל. ולשון רש"י שם בתחלתו נראה שנשתבש מהמדפיסים וצריך תיקון:

פסוק יא
ארם ממני. כן כתוב לא ממני ארם כמו שראיתי בס"א:
והיתה לי. ביו"ד אחת בלבד ברוב הספרים וכן כתב רד"ק:

פסוק טז
הדדעזר. כולם שבפרשה בשני דלתי"ן בספרים כ"י ועיין דברי הימים א' סימן י"ח וסי' י"ט:

ושובך. בשי"ן ימנית ובשמות רבה פרשה מ' על פסוק וראיה בן שובל על שהעמיד שובך לאלהים זה המשכן שהיה עומד כשובך. ופירש בעל מתנות כהונה שנוטריקון שובל שובך לאלהים ע"כ. ומלת שובל גם כן בשין ימנית. ועיין עוד מ"ש בד"ה א' י"ט בס"ד:

פסוק יט
ויראו ארם. ביו"ד אחת לבד ובמאריך בספרים כ"י מדוייקים ובדפוס ישן וכן דינו להיות חסר יו"ד על פי המסורת שנמסר במערכת אות היו"ד ויראו ד' חסרים וסימנ' שם ובתר הכי אמר וכל שמואל דכותא בר מן א' וכל איש ישראל והוא בשמואל א' י"ז וסוף הפסוק וינסו מפניו וייראו מאד והתם נמי נמסר לית מלא בסיפרא:

פרק יא

פסוק א
המלאכים. יתיר אל"ף:

ודוד יושב בירושלם. יושב מלא וא"ו ובספרים מדוייקים וכן הוא במסורת שמואל ב' י"ט:

פסוק י
ויגדו לדוד. בספרים כ"י ודפוסים ישנים חסר יו"ד:

פסוק כד
וירא המוראים. וירו המורים קרי:

פסוק כה
כי כזה וכזה תאכל החרב. הראשון בחולם והשני בסגול. רד"ק:

פרק יב

פסוק ט
מדוע בזית וגו' לעשות הרע בעינו. בעיני קרי כן מצאתי בספרי ספרד המדוקדקים ודין הוא חד מן מ"א מלין דכתיבין וא"ו בסוף תיבותא וקריין י' וסימן נמסר בריש האי סיפרא וריש ירמיה, ובמקצת ספרים בעינו כתיב וקרי בעיניו ומסורת פליגא עלייהו:

פסוק יח
ויראו עבדי דוד. ביו"ד אחד לבד ובמאריך להורות על חסרון יו"ד פ"א הפועל ועיין מ"ש לעיל בסימן י':

פסוק כ
שמלתו. שמלתיו קרי:

פסוק כב
יחנני. וחנני קרי:

פסוק כד
את בת שבע אשתו. מצאתי ספר אחד כתיב אשו קרי אשתו וחפשתי בספרים מדוייקים ולא מצאתי כן וסמכתי על המסרה שמצאתי שאומר י"א מלין קורין תי"ו ולא כתיב ומלבד זה אנו מוצאים אותם ואם כדברי הספר הזה הם י"ב אלו דברי רד"ק ועיין עוד שם:
ותלד בן ויקרא. ותקרא קרי:

פסוק כה
ידידיה. פליגי עליה אמוראי בפרק ערבי פסחים לר' יוחנן מלה חדא ולרב ורבה תרתין מלין לפיכך ידיד חול ויה קדש ואתיא ר' יוחנן כר' יוסי ורב ורבה כתנא קמא במסכת סופרים פרק ה' הלכה י' ובנוסחי דהשתא חדא מלה גם בעל ערוגת הבשם בפ' י"א מנאו עם השמות הדבקים דבוק מוחלט ועיין מ"ש בסוף פרשת בשלח על כס יה וחלוקים הספרים אם הה"א רפה או במפיק ובסוף פרשת בשלח נמנה במסורת עם מלין דלא מפקא ה' ועיין בפסקים ממהר"ר ישראל אשכנזי בעל תרומת הדשן סימן קפ"ח:

פסוק ל
את עטרת מלכם. כתוב במסורת ב' מטעים פירוש דסבירין מלכה והאחד נראה שהוא חברו דד"ה א' כ':

פסוק לא
ובמגזרת. חסר וא"ו אחר הרי"ש והמ"ם בפתח ברוב הספרים וכן כתב בעל הלשון שהוא נגזר מן מַגזרה על משקל מַמלכה ובמקצת ספרים כ"י המ"ם בחירק:
והעביר אותם. מלא וא"ו והוא חד מן המלאים בסיפרא:
במלכן. במלבן קרי בבי"ת והוא חד מן ג' מלין דכתיבין כ' וקריין ב' וסימן בריש ד"ה ודוכתי אחריני:

פרק יג

פסוק ה
אלו תבא נא. ברוב הספרים התי"ו בגלגל והוא חסר וא"ו לפי שהוא אחד מן י"ו חסרים וסימן נמסר בפרשת תזריע ואיוב סימן א'. וזהו הנזכר שם תבא נא תמר אחתי קדמאה ודלקמן בסמוך מלא:
ותברני לחם. הבי"ת רפה:

פסוק ו
ויבא המלך לראותו. מלא וא"ו בכל המדוייקים:
אל המלך תבא נא. בספרים מדוייקים המאריך בתי"ו ומלא וא"ו כמ"ש למעלה:

פסוק ח
ותלוש. ותלש קרי:

פסוק יב
אל תעשה. השי"ן בצירי שלא כמנהג והוא מן דק קמצים על פי המסרת, כמו שכתבתי בפרשת תולדת:

פסוק טז
אל אודת הרעה. מלא וא"ו קדמאה וחסר וא"ו בתראה כמו שכתבתי בפרשת יתרו:

פסוק יח
כי כן תלבשן. בכמה ספרים כ"י ודפוסים ישנים בא בנו"ן ארוכה ונמסר עליו לית וכתיב כן וכן במכלול דף כ"ד זה לשונו ופעמים לא תכתב הה"א כי כן תלבשן בנות המלך הבתולת מעילים ובהגהות א"א כי זה לבדו בא כן מן השלמים אבל מן שאינן שלמים נמצאים הרבה כמו והאבנים תהיין, ותחיין הילדים, ותגשן השפחות ודומיהם:

פסוק כ
החרישי. מלרע בפשט אחרון לבד ובמקצת ספרים מלעיל בשני פשטין:
ושממה. חסר וא"ו כמ"ש בישעיה סימן נ"ג:

פסוק כב
למרע. במקצת ספרים למרע הרי"ש בפתח והמסורת חולקת עליהם שאומרים למרע ב' וחברו ושניהם המלכים לבדם למרע (דניאל י"א:כ"ז) ושניהם קמוצים כמו שנמסר במסרא רבתא מערכת אות הרי"ש:

פסוק כח
הלא כי. בכמה ספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן נמסר במסרא רבתא ובשמואל כולם מלאים:

פסוק ל
ויהי המה בדרך. הבי"ת רפה:

פסוק לב
היתה שימה. שומה קרי ובמקצת ספרים כתיב וקרי שומה בוא"ו. אמנם כפי המסורת כתיב ביו"ד וקרי בוא"ו וזהו אחד מן א"ב כתיב יו"ד באמצע תיבותא וקרינן וא"ו וסימן במסרה רבתא מערכת אות היו"ד:

פסוק לג
כי אם אמנון. אם כתיב ולא קרי והוא חד מן ח' מלין דכתיבין ולא קריין וסימן נמסר ברות במסרה גדולה:

פסוק לד
עינו. עיניו קרי:

פסוק לז
עמיחור. עמיהוד קרי בה"א ודל"ת והכתיב בחי"ת ורי"ש והוא חד מן ד' מלין כתיב ח' וקרי ה' וסימן נמסר בשיר השירים א' ומשלי כ' ומן ד' מלין כתיבין רי"ש וקרי דל"ת וסימן בירמיה סוף סימן ל"א:

פרק יד

פסוק א
וידע יואב בן צריה. חסר וא"ו על פי המסורת וכן הוא ברוב הספרים והיו"ד בלא דגש:

פסוק ב
והיית. התי"ו בלא שוא:

פסוק ג
ובאת. התי"ו בלא שוא:

פסוק ז
לבלתי שום. שים קרי:

פסוק י
המדבר אליך. המ"ם רפויה והה"א סמוכה בגעיא מכלול דף נ"א:

פסוק יא
מהרבית. מהרבת קרי:

פסוק יט
אם אש להמין. ב' חסר בלישנא הדין ואידך האש בית רשע (מיכה ו':י') ותו איכא מסרא אחרינא ג' סבירין יש תרי הא דאמרן ואידך איש רעים להתרועע (משלי י"ח, כ"ד) אבל הוא מלא יו"ד בכולהו ספרי ועיין נפוצות יהודה דרוש י' דף נ':

פסוק כא
הנה נא עשיתי. כן כתוב בספרי ספרד המדוייקים ואין כאן הפרש בין קרי לכתיב וכן תרגם יונתן עבדית וכתב רד"ק שבנסחא מדוייקת מצא כתיב עשיתי וקרי עשית. וגם אני מצאתי כן במקצת ספרים ונראה לי שאין לסמוך עליהם יען אשר לא זכרה אותו המסרה עם מ"ג מלין דכתיבין יו"ד בסוף תיבותא ולא קריין והובא בסימן במסרה גדולה ריש ספר מלכים:

פסוק כב
את דבר עבדו. עבדך קרי:

פסוק כה
ועד קדקדו. במקצת ספרים כ"י ודפוסים ישנים קו"ף שניה בחטף קמץ ובמקצת ספרים בשוא לבדו וזהו אחד מן השלשה הנמנים במסורת ושנים אחרים הם ועל קדקדו חמסו ירד. ויך את איוב בשחין:

פסוק כו
והיה מקץ. הוא"ו בגעיא בספרים מדוייקים:

פסוק ל
והוצתיה. והציתוה קרי ובמקצת ספרים מלא יו"ד אחר צד"י גם בכתיב:
ויצתו. חסר יו"ד בספרי כ"י ודפוסים ישנים ובאחד מהם נמסר לית חסר:

פסוק לא
למה הציתו. זהו אחד מחמשה דגש ומלעיל סמוך לא"ה כמ"ש בירמיה ט"ו:

פסוק לב
למה באתי. הבי"ת דגושה מכלול דף ק"ו:

פרק טו

פסוק ד
ועלי יבוא. בספרים מדוייקים מלא וא"ו והמסרה מסייעתן עיין בפרשת בהעלתך כי שם נמסר:

פסוק ה
בקרב איש. כתב רד"ק בפירושו ובמכלול דף קפ"ז ושרשים שהבי"ת מעמדת בגעיא והרי"ש בקמץ חטוף ועיין מ"ש בשופטים ה' על ושבה שביך:
ונשק לו. הנו"ן בטעם:

פסוק ח
ישיב. ישוב קרי:
ישיבני. בדפוסים ישנים וספרים כ"י מלא יו"ד:

פסוק י
כשמעכם. בכ"ף רד"ק:

פסוק כ
אנועך. אניעך קרי:

פסוק כא
כי אם במקום. אם כתיב ולא קרי והוא חד מן ד' אם כתיב ולא קרי וסימנו נמסר ברות:

פסוק כז
שבה העיר. כתוב במכלול דף קל"ז אמר המגיד כי הוא מלעיל ואנחנו לא מצאנוהו כן בספרים המדוייקים וכן בספר אכלה ואכלה שובה מלרע עכ"ל. וגם המכלול יופי העתיק דבריו ואני ראיתיו מלעיל גם בספרים כ"י וכן ראוי להיות על פי המסורה שלנו כי לא נמנה בחמשה שהם מלרע וסימנו נמסר במקרא גדולה פרשת בהעלתך ותילים ו'. וכן מצאתי כמה מסרות כתובות יד מסכימות לדעת אחד. עוד מצאתי מסרה אחרת כתב יד זה לשונו שם שְׁבָה ושְׁבָה ב' חסר סימן שְׁבָה העיר בשלום ושְׁבָה אל גדליהו (ירמיהו מ׳:ה׳) וכן נמסר שם במקרא גדולה שמע מינה דתרווייהו מלעיל:

פסוק כח
בעברות. בערבות קרי:

פסוק ל
הלך יחף. בספרים כתבי יד ובמקצת דפוסים ראשונים חסר וא"ו גם לא בא במנין המלאים בנביאים וסימן נמסר במסרה רבתא מערכת אות הה"א:

פסוק לג
והיית. לית חסר דחסר חסר יו"ד וחסר ה"א אבל והיתה לי לישועה לעיל סימן י' חסר יו"ד ומלא ה"א:

פסוק לו
ושלחתם בידם. במקצת ספרים ושלחתם:

פרק טז

פסוק ב
ולהלחם. והלחם קרי והוא חד מן ד' מלין יתיר למ"ד באמצעות תיבותא והשאר בדניאל אחד בסימן ד' ושנים בסימן ה' כמו שנמסר שם במסורת:

פסוק ג
הנה יושב. מלא וא"ו והוא חד מן ט' מלאים על פי המסורת וסימנו נמסר במסרה רבתא והוא האמור שם ובא המלך דוד קדמאה דפסוק:

פסוק ז
בקללו. הלמ"ד רפה:

הבליעל. הבי"ת דגושה:

פסוק ח
תחתו. תחתיו קרי כמו שכתבתי לעיל בסימן ב':

פסוק י
מה לי ולכם בני צריה. בספרים כתבי יד מדוייקים וגם בקצת דפוסים קדמונים חסר וא"ו וזה יהיה אחד מן החסרים על פי המסורת וסימנו נמסר לעיל במסורה גדולה סימן י"ד והיו"ד בלא דגש ועיין לקמן בסימן י"ט:

כי יקלל. כה קרי:

וכי. כי קרי:

פסוק יב
בעוני. בעיני קרי ובמדרש ילמדנו פרשת בשלח ובמסורת נמנה אולי יראה ה' בעיני עם י"ח תיקון סופרים כמ"ש בזכריה ב' והיה לו לומר בעינו אלא שכינה הכתוב:

תחת קללתו. במקצת ספרים כתוב קללתי ביו"ד וקרי קללתו בוא"ו וכן כתב רד"ק. אכן ברובן כתוב קללתו בוא"ו ואין כאן חילוף בין כתיב לקרי וכן נראה מהמסרה שלא נמנה זה עם הכתובים יו"ד בסוף תיבותא וקרינן וא"ו:

פסוק טז

רעה דוד. הרי"ש בצירי העי"ן בסגול בספרים מדוייקים והם שלשה במסורת והאחרים הם ויבא חושי רעה דוד דלעיל סוף סימן ט"ו. וזבוד בן נתן כהן רעה המלך (מלכים א ד׳:ה׳). ובמכלול דף רמ"א כתוב במשקל פֵּעֶה פ"א הפועל בצירי ועי"ן הפעל בסגול אבל רֵעֶה דוד היה ראוי העי"ן בצירי מפני הסמיכות אלא שנמסר בספרים כן לכן רֵעֶה המלך:

פסוק יח

לא אהיה. לו קרי:

פסוק כג

כאשר ישאל בדבר. איש קרי ולא כתיב נדרים פרק אין בין המודר ומסורת ריש סדר אלה הדברים ובירושלמי פרק חלק איש קרי ולא כתיב לא יכלו הכתובים לקרותו איש וכן באגדת תלים מזמור ג' איש קרי ולא כתיב שלא היה איש אלא מלאך. ועיין כלי יקר וחסר הכתוב איש בפנים כי בן אדם מחוסר מאלהים כענין שנאמר ותחסרהו מעט אלהים ולא יקום דברו כדבר אלהים ולא תקום עצתו כעצת אלהים לכן חסר הכתוב מבפנים איש ותלה לו מבחוץ שאם ייטיב מעשיו ותהיה עצתו לשם שמים תקום עצתו כדבר אלהים כך מצאתי בספרים קרי ולא כתיב ופירושו ועלתו:

פרק יז

פסוק ב

ורפה ידים. אין בוא"ו מאריך:

פסוק ט

באחת הפתחים. בתי"ו:

או באחד. בס"א כתבי יד כתיב באחת בתי"ו וקרי באחת בדל"ת וזה טעות גמור בלי ספק שלא נמסר כן רק על ובאנו אביו באחת המקומות שבסמוך כמ"ש שם וכן נמסר בהדיא במ"ג מלכים א' י"ט: האמנם יש מחלוקת אחר בין הספרים כי במקצתם כתוב באחת בת' ובמקצתם בד' ויש מי שחשב להביא ראיה שהוא בד' ממה שכתוב בשרשים שרש קום והקבוץ באחד המקומות ונזכר בלשון זכר וקובץ בלשון נקבה וגם זה שבוש לפי שטעות נפל בדפוסי השרשים. אמנם בשרשים כ"י כתוב ונזכר בלשון נקבה וגם זה

שבוש לפי שטעות נפל בדפוסי השרשים. אמנם בשרשים כתב יד כתוב ונזכר בלשון זכר ונקבה ואיזה מקום מנוחתי וכו' רצה לומר שמלת זה זכר ומלת מנוחתי נקבה באופן שאין מכאן ראיה אמת הדבר כי בכל ספרי השרשים בין מהדפוס ובין מכתב יד כתוב אחד בדל"ת וכן הוא בבעל הלשון:

המקומת. מלא וא"ו קדמאה וחסר וא"ו בתראה כן הוא ברוב המדוייקים ובמסרה רבתא המקומות ג' כתובים כן וסימן נמסר בשמואל ב' י"ז ועיינתי על מקומו ואיננו רק כתיב ג' כתיבין כן. ומי יתן החרש יחריש שנתן מקום לטעות לאחרים וטעה בפסוק ובמסורת. אמנם מצאתי מסרה אחת כ"י זה תוארה המקומת ג' וסימנהון הנה עתה הוא נחבא. ובאנו אליו באחת המקומת דלקמן בסמוך. והצלתי אתהם מכל המקומת ע"כ. וגם במקרא גדולה ביחזקאל ל"ד כתוב המקומת ונמסר שם ג' כתיב כן:

פסוק יא

בקרב. פליגי ספרי החזק הוא הרפה:

פסוק יב

ובאנו אליו באחת. באחד קרי וכן כתב רד"ק ושנים הם בכל המקרא הכתובים אחת בתי"ו וקרי אחד בדל"ת וחברו תחת רתם אחת (מלכים א' י"ט) ועיין במלכים ב' י"א:

המקומת. חסר וא"ו בתראה כמ"ש למעלה בסמוך:

ולא נותר בו. לית דכוותיה מלעיל:

פסוק יד

אל אבשלום את הרעה. בדפוסים קדומים כתוב על אבשלום ובספרים כ"י אל:

אל אבשלום. הנ"ל בדפוסים ישנים וספרים כ"י מלא וא"ו ועיין במקרא גדולה:

פסוק טז

אל תלן הלילה. כתב ר' יונה שהלמ"ד בפתח ואני מצאתיו בסגול בכל הספרים המדוייקים כ"כ האפודי בפרק י"ד:

בערבות המדבר. במקצת ספרים כתיב וקרי בערבות ויש ספרים כתיב וקרי בעברות ובספרים אחרים כתיב בעברות קרי בערבות. אמנם ממסורת יש להוכיח שאין כאן שום הפרש בין קרי לכתיב שבמסרה גדולה במערכת אות הוא"ו נמנו ס"ב מלין דכתיבין מוקדם מאוחר ובתוכם נמנה בעברות ראו אנכי מתמהמה שהוא למעלה בסימן ט"ו ולא נמנה זה וכן נראה מפירוש רד"ק שכתב שם פירוש הקרי והכתיב וכאן לא כתב מאומה:

פסוק יט

על פני הבאר. חד מן ג' דסבירין פי מפי וקריין פני מפני וסימן נמסר בריש מסעי:

פסוק כג
אל ביתו אל עירו. במקצת ספרים כ"י ומהדפוס כתוב ואל עירו בוא"ו וכן כתב רד"ק יש ספרים ואל עירו ובספר מוגה אל עירו עד כאן:

פסוק כה
יתרא הישראלי. ובדברי הימים א' ב' אומר יתר הישמעי ונדרש ביבמות פרק הערל בבלי ובירושלמי ובמדרש רות רבתי ושוחר טוב מזמור ט':

פרק יח

פסוק ב
השלשית ביד יואב. חסר יו"ד קדמאה ומלא יו"ד תניינא וכן והשלשית ביד אבישי אתי חסר דחסר וכן מסור עליו וכן משמע במסורת פרשת לך לך וכן מצאתים בספרים מדוייקים כ"י:

פסוק ג
כי אם נס. בדפוס ישן ובספרים מדוייקים כ"י חסר וא"ו:
לעזיר. לעזור קרי:

פסוק ח
נפצות. נפוצת קרי:

פסוק יב
ולא. ולו קרי:

פסוק יג
בנפשו. בנפשי קרי:

פסוק טז
מרדף אחרי ישראל. הדל"ת רפה ובס"א כ"י וגם בדפוס ישן כתוב מרדף המ"ם בצירי אך בשאר ספרים בחירק וכן כתב רד"ק המ"ם בחירק שלא כמנהג וכמוהו מרדף אחרי דוד (שמואל א' כ"ג) עכ"ל. ועיין מ"ש שם:

פסוק יז
לאהלו. לאהליו קרי:

פסוק יח
ויצב לו בחיו. חסר יו"ד הרבים ויש בו דרש כי חסרו חיי אבשלום עשר שנים על ששכב עם עשר פילגשי אביו לפיכך חסר יו"ד שהוא בחשבון עשרה. ולפיכך נתנו בו עשר לונביאות עשרה נערי יואב כדאיתא במדרש רבה פרשת נשא פרשה ס':

פסוק כ
כי על * בן המלך. כן קרי ולא כתיב והוא חד מן י' מלין דקריין ולא כתבן ואמר יואב כי על האמת מת בן המלך לפי רוע מעשיו כי בקש להמית את אביו וכפר בעיקר ובא בזדון אל פילגשי אביו לכן חסר כן מבפנים ותלה לו מבחוץ כי באמת הומת בן המלך וכן הוא אומר כן בנות צלפחד דוברות. כ"מ:

פסוק כב
ולכה אין בשורה. במקצת ספרים מלא וא"ו וכן נכון על פי המסורת דמלכים ב' ז' וכן מצאתי במסורת כ"י ועיין מסרה אחריתי שהביא בעל המסורת כאן:

פסוק כט
ויאמר המלך שלום לנער לאבשלום ויאמר אחימעץ וגו'. כתוב במסורת ג' סבירין השלום ולא מסיימא הי ניהו אחרינא ומסתברא דחדא מינייהו הוא ויאמר כה אמר המלך שלום (מלכים ב ט':י"ט) דכתיב גבי יהורם ברוכב שני ומטעים ביה דסבירין השלום כדכתיב לעיל מיניה ברוכב ראשון וכדכתיב נמי בתריה ויאמר השלום יהוא ואידך סבירא לי דאיהו שלם בואך (שמואל א ט"ז:ה') שהוא דרך שאלה והעד ויאמר שלום שלאחריו ודוגמתו במלכים א' ב' ותאמר השלום בואך ויאמר לשלום ואף על גב דהאי דשמואל כתיב בסוף פסוקא הא אשכחנא דכותיה במלכים ב' ה' גבי נעמן ויאמר השלום דהוא נמי בסוף פסוקא וכתיב בתריה ויאמר שלום וגו':

פרק יט

פסוק ו
הבשת. בספרים מדוייקים חסר וא"ו אבל הובשת נהרות איתן (תהילים ע"ד:ט"ו) מלא:

פסוק ז
כי לא. לו קרי ובמקצת ספרים מלא וא"ו ואל"ף בכתיב:

פסוק ח
כי אינך יוצא. חד מן ה' פסוקים דלית בהון אם ומטעין בהון וסימן נמסר במסרה גדולה פרשת חיי שרה:

פסוק יד
ולעמשא תמרו. חסר אל"ף והוא חד מן ג' חסרים אל"ף בלישנא דאמירה:

פסוק טו
ויט. במקצת ספרי הדפוס היו"ד בצירי אך בכל ספרים כתבי יד מדוייקים בפתח שהוא מבנין פועל הכבד וכן דעת רד"ק בשרשים. עוד כתב בפירוש ויונתן שתרגם ואתפני דומה שהיה קורא אותו בצירי והמסורה מעידה עליו שהוא בפתח היו"ד ואמרה כי שנים הם בפתח ויט עלינו חסד (עזרא) וזה:

פסוק טז
ללכת לקראת המלך. במקצת דפוסים קדומים כתוב בהם לרדת וכן ראיתי בס"א כ"י ישן וכבר חקרתי בנוסחאות ספרדיות הישנות ומצאתי בהן ללכת וכן תרגום יונתן למיזל:

פסוק יט
בעינו. בעיניו קרי:

פסוק כ
אשר יצא. ט"ו נקודות בקריאה, י' בתורה וד' בנביאים וחד בכתובים. *)**הגה"ה**. להפיק רצון המתאוים תאוה לדעת איה נמצאים עשר מלות הנקודות בתורה כי בעלי המסורה לא נתנו בהם סימן לכן העמדתי אותם על סדר: א) על יו"ד שנייה במלת וביניך (בראשית ט' ז' ה'): ב) על א' י' ו' במלת אליו (שם י"ח ט'): ג) על וי"ו שנייה במלת ובקומה (שם י"ט ל"ג): ד) על מלת וישקהו (שם לג לד): ה) על מלת את (שם נז יט): ו) על מלת ואהרן (במדבר ג לט): ז) על ה"א, במלת רחקה (שם ט י): ח) על ר' במלת אשר (שם כא ל): ט) על וי"ו שנייה של ועשרון (שם כ"ט ט"ו): י) על שתי מלות לנו ולבנינו ועל עי"ן של מלת עד (דברים כ"ט כ"ח). ד"ה אהרן פאלאק:

פסוק כג
מה לי ולכם בני צרויה. בוא"ו ועיין לעיל סימן ט"ז:

פסוק לב
בירדן. הירדן קרי:

פסוק מ
ויברכהו. הרי"ש בשוא לבדו כמנהגנו:

פסוק מא
ויעברו את המלך. העבירו קרי ובס"ס חסר יו"ד בכתיב אחר הבי"ת ובספרים אחרים מלא:

פסוק מד
הקלתני. במקצת ספרים כתבי יד הה"א בחטף סגול:

פרק כ

פסוק א
איש לאהליו ישראל. עיין מ"ש במלכים א' י"ב ובזכריה סימן ב' שזהו אחד מן י"ח תיקון סופרים:

פסוק ג
לשמר הבית. במקצת ספרים מלא וא"ו אמנם כפי המסורת שלנו חסר שלא נמנה זה עם ח' לשמור מלאים שנמסר סימנם בשמואל ב' סימן ט"ז ובמלכים א' סימן י"א:

פסוק ה
וייחר. ויוחר קרי:

פסוק ו
עתה ירע לנו. מלעיל שרשים שרש ירע ועיין הגהת המדקדק שם:

פסוק ח
ועלו. ועליו קרי:

פסוק י
ויואב ואבישי. מלא י' בכל דפוסים וכ"י ישנים:

פסוק יב
מן המסלה. הה"א במאריך וכן חביריו שבענין:

פסוק יד
ויקלהו. ויקהלו קרי:

פסוק טו
משחתים. עיין מ"ש בירמיה סימן ו':

פסוק כג
הכרי. הכרתי קרי:

פסוק כה
ושיא. ושוא קרי:

פרק כא

פסוק ג
וברכו את נחלת. הרי"ש בשוא לבדו כמנהגנו:
וברכו. הנ"ל נמסר עליו ב' וחברו שאו ידכם קדש:

פסוק ד
ויאמרו לו הגבענים. בדפוס ישן ובכל ספרים כתבי יד מלעיל הדרגא ביו"ד:
אין לי. לנו קרי ויש בו דרש בבמדבר רבה פרשה ח' ואגדת שמואל פרשה כ"ח וירושלמי פרק עשרה יוחסין ועיין בפירוש רש"י ורד"ק וכלי יקר:

פסוק ו
ינתן. יתן קרי והוא חד מן מלין דכתיבין נו"ן יתיר ולא קרינן:

פסוק ח
ארמני. בריש"ש רד"ק:

פסוק ט
ויפלו שבעתים יחד. כתיב ביו"ד וקרי בלא יו"ד וכן במסורת זהו אחד מן ג' דכתבן תים יתרים יו"ד ובירושלמי פרק עשרה יוחסין ובאגדת שמואל דדרשי שבעתם חסר יו"ד זה משובשת היה אפשר לפרש חסר בקריאה דלא קרינן שבעתים אבל בבמדבר רבה פרשה ח' איתא בהדיא שבעתם כתיב חסר יו"ד ע"כ. אתמהא. ועיין בבלי פרק הערל:
והם. והמה קרי:
תחלת. בתחלת קרי:

פסוק יב
יביש גלעד. במקצת ספרים מלא יו"ד וכן נראה ממה שנמסר במקרא גדולה סוף שופטים שאין זה מהחסרים המנויים שם:
תלום. תלאום קרי:
שם. שמה קרי:
הפלשתים. פלשתים קרי זהו חד מן ב' מלין תניינא נסיב מן קדמאה וחברו ושׁוּרִי אשַׁכלְלוֹ (עזרא ד':י"ב) וחילופיהון נמסר לעיל בסימן ה':

פסוק יד
ויעשו כל אשר. (א"ה בקצת דפוסים כתוב ככל ובמסורה גדולה משנת רפ"ה כתוב כל אבל בין וא"ו אחרונה של ויעשו ובין כ"ף של כל יש שם שוא דומה שמעיקרא היה

כתוב ככל אבל במדוייקים כתוב כל וכן ת"י וכן העתיקו המפרשים ובדפוס ויניציאה שנת ועדתי בפנים כתוב ככל ובגליון ס"א כל והמעיין יבחר):

פסוק טו

ותהי עוד מלחמה לפלשתים. סימן ותהי עוד מלחמה ב' בענין וב' בענין ותהי עוד המלחמה וסימנו בתוך המלחמה פירוש הראשון והרביעי מלחמה וב' אמצעיים המלחמה:

ויעף דוד. העי"ן פתוחה וכן הוא ויעף דסיסרא כמ"ש בישעיה ו' בע"ה:

פסוק טז

וישבו. וישבי קרי: **בילידי הרפה ומשקל**. כתב ר' אליה המדקדק בספר מסורת המסורת מאמר א'. אמרו רז"ל הרפה כתיב ערפה קרי אבל לא מצאתי כן בכל הנוסחאות המדוייקות עכ"ל. וגם רד"ק בשמואל א' י"ז כתב אבל מה שאמרו כתיב הרפה וקרינן ערפה זה לא מצאנו ע"כ. ואנכי לא ידעתי אנה מצאנו זה המדרש. לבד זה מצאתי בסוטה סוף פרק משוח מלחמה כתיב ערפה וכתי הרפה ופירש שם רש"י כתיב ערפה שם האחת ערפה דרות וכתיב הרפה בשמואל והיא ערפה כדאיתא לקמן שנגזר עליה שיפלו בניה ביד בני רות שדבקה בשכינה עכ"ל שמעינן מהכא שאין כאן שום חילוק בין קרי לכתיב דתרווייהו כתיבי האי באתריה והאי באתריה ודמיא נמי להא דאמרינן התם כתיב שובך וכתיב שופך חד בשמואל וחד בדברי הימים והא דאמרינן בסנהדרין פרק חלק חזייה לערפה אימיה וכו' והתם נמי אמר לו אבישי זיל אשתכח לערפה אמך בקברה הוא לשון המאמר שדורש הרפה כמו ערפה. וכתב רד"ק בשם הריק"ם אביו שתיבת הרפה נכתבת בה"א ובאל"ף מלשון רפאים וכן תרגם יונתן גברא עכ"ל. פירוש הדברים שתיבה זו לפעמים נכתבת בה"א לבסוף כמו שכתובים כאן בספר שמואל ולפעמים נכתבת באל"ף כמו שכתובים בספר דברי הימים וכאן בשמואל הם ד' בענין ובכל הספרים נכתבים בה"א בסוף ומה שנמסר במסרה קטנה ד' ב' כתיבין ה' וב' כתיבין אל"ף רצה לומר ד' להרפה בלמ"ד שהם שנים כאן בה"א ושנים בדברי הימים א' כ' באל"ף וכן משמע מהמסורת ומרד"ק שם:

פסוק יח

ויהי אחרי כן ותהי עוד המלחמה בגוב. במקצת ספרים חסר ברוב ספרים מלא וכן ותהי המלחמה בגוב שבסמוך:

פסוק יט

בן יערי ארגים. בכל ספרים כ"י העי"ן בשוא לבדו והרי"ש בצירי לא כמו שנמצא במקצת דפוסים בחטף פתח העי"ן ובחירק הרי"ש ובמסורת הדפוס ריש פרק ויקרא באלפ"א בית"א מאותיות קטנות נחשב בתוכם ריש יערי ארגים וכן מצאתי בנוסח כ"י. ונוסחאות אחרים ריש וארגים חורי (ישעיה י"ט) ויש אומרים רי"ש תי"ו פרמשתא:

את גלית הגתי. ובדברי הימים א' כ' כתוב ויך אלחנן בן יעור יעיר קרי:

את לחמי אחי גלית הגתי. וכתב ר' יונה בספר הרקמה שצריך לפרש בספר שמואל את אחי גלית כאשר נאמר בדברי הימים ועיין עוד בפירוש רד"ק בשני המקומות:

ועץ חניתו. כן כתוב ועץ בכל הספרים ואין כאן הפרש בין קרי לכתיב כמו שהוא בשמואל א' י"ז ויש לי לתמוה על בעל מכלל יופי שכתב במקום הזה ועץ חניתו הוא יד החנית וכתיב חץ כי הוא עשוי כמו חץ ע"כ. והן דברי השרשים בשרש עץ. ולפי שראה כתוב במורה מקום השרשים (שמואל א' כ"א) טעה המכלל יופי על פי אותן הספרים וטעות ספרים היא וצריך להגיה (שמואל א' י"ז) ע"ש:

פסוק כ

מדין. מדון קרי:

ואצבעות ידיו ואצבעות רגליו. במקצת ספרים כתבי יד מדוייקים שניהם מלאים וא"ו ויש ספרים בשניהם חסרים ויש מהם גם כן אחד חסר ואחד מלא ואין לי במה להכריע:

פסוק כא

סופרים רבים כתבו שירה זו אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה כשירת האזינו ועשרת בני המן ומלכי כנען וכן עשו בם קצת המדפיסים. וחוץ מכבודם אין דעתי נוחה בהם דבהדיא אתמר בסוף פרק קמא דמגילה כל השירות כלן אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח חוץ מעשרת בני המן ומלכי כנען ולא תקשי לך משירת האזינו שכבר תירץ זה הר"ן ז"ל ע"ש. ובריש פרשת האזינו כתבתי עוד טעם אחר. ומהכלל שאמרו בגמ' כל השירות כלן וכו' משמע דגם שירת דוד בכלל ואין שום טעם לומר שתהיה כעשרת בני המן ומלכי כנען דבהנהו איכא טעמא שלא תהיה תקומה למפלתן של רשעים. וכן כתב רבינו ישעיה הראשון מטראני ז"ל במגלה שם דשירת וידבר דוד צריכה ליכתב אריח על גבי לבינה והעושים אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה שלא כדין הם עושים עכ"ל. וכן מצאתי במקצת נוסחי עתיקי שכתבוה אריח על גבי לבינה. אך לא שמרו הסדרים שכתבו בשירת הים ובשירת דבורה רק עשו שטה אחת חלוקה לשנים וחלק באמצעי ושטה אחרת חלוקה לשלשה ושנים חלקים באמצען וכן כלם שנים כנגד שלשה וכל

שטה החלוקה לשלשה חלקים ראשי השטין וסופן תיבה אחת בלבד. וזולת זה לא שמרו סדר אחר בחלוקת השיטין מיהו חזינן דלמיעבד אריח על גבי לבינה קבלה דקמאי היא וליכא למינדא מינה. ואחרי ראי הסדרים ששמרתי בשירת דבורה דומיא לשירת הים גם הלום ראיתי טוב לאחוז בהם וגם מזו אל אניח ידי. וכדאי הוא נעים זמירות ישראל שכל שירותיו נאמרו ברוח הקדש לסדר שירותיו כהוגן וכשורה ובאופן נאה ומתקבל ואף על גב דאמרינן במסכת סופרים דשירת דוד שבשמואל ובתלים לא נתנו חכמים שיעור כמו שנתנו בסימן ראשי שיטין של שירת הים ושירת דבורה. עם כל זה אמרו גם כן אבל לבלה מובהק מרצפן במפתחות בתחלה וסוף ובחרתי לכתוב פסוק וידבר דוד בשטות מלאות לפי שאינו בכלל השירה דומיא דאז ישיר משה ופסוק ותשר דבורה ובשלשתן תחילת השירה בלשון אמירה. ה' יזכנו לשיר לפניו שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו במהרה בימינו אמן: **טוב ליזהר** להרחיב מעט האותיות בין שני שטין של פסוק וידבר דוד למען תהיינה שיטות השירה מרווחות כל צרכן ואם ישים עד עולם בסוף השיטה וירצה לעשות שבעים שיטין יוכל לכתוב פסוק וידבר דוד בשיטה אחת מלא באותיות קטנות ואולי זה הוא היותר נכון דומיא דשירת הים. חילופים רבים באו בשירה הזאת ממה שנאמר בספר תילים ואין ספק שכולם נאמרו ברוח הקדש ולא לחנם נתחלפו. והחכם אברבנאל מצא בשתי שירות הללו שבעים וארבעה חילופים והשתדל לתת טעם לכולם. וכן עשה בעל כלי יקר עיין עליהם. ואני בחרתי להעיר על הרבה מהן למען ירוץ הקורא בהן ולא יכשל וזה החלי. ויהי ה' משען לי:

שמעי. שמעה קרי בה"א בכל ספרים מדוייקים והוא חד מן מלין דכתבן יו"ד בסוף תיבותא וקריין ה"א:

פרק כב

פסוק א

ומכף שאול. בספר תילם ומיד שאול:

פסוק ב

ומפלטי לי. בתהלים ומפלטי והלמ"ד קלה בשניהם כמ"ש שם:

פסוק ג

אלהי צורי. בספר תילים אלי צורי:

אחסה בו. במקף:

פסוק ד
ומאיבי אושע. בתהלים ומן איבי אושע וזהו אחד מן ז' זוגים מן ב' ב' חילוף חד מן וחד מיחדין וסימן נמסר במ"ג סוף פרשת שמות וכן ומקמי מן קמי:

פסוק ה
כי אפפני משברי מות. בתהלים אפפני חבלי מות:
נחלי בליעל יבעתני. בתהלים ונחלי בליעל יבעתוני:

פסוק ו
חבלי שאול סבני. בתילים סבבוני:

פסוק ז
ואל אלהי אקרא. בתילים ואל אלהי אשוע:
וישמע מהיכלו. בתילים ישמע מהיכלו:
ושועתי באזניו. בתילים ושועתי לפניו תבא באזניו:

פסוק ח
ותגעש. ויתגעש קרי ותהילים כתיב וקרי ותגעש:
מוסדות השמים. בתילים ומוסדי הרים:

פסוק יא
וירא על כנפי רוח. בתילים וידא בדל"ת ויש דרש בשוחר טוב ובמדרש חזית פסוק לססתי:

פסוק יב
וישת חשך. בתילים ישת חשך:
סביבתיו סכות. בתלים סתרו סביבותיו סכתו:
חשרת בתילים חשכת ונדרש במדרש שוחר טוב ובפרק קמא דתענית ואיתא התם בגמרין אמר ר' יוחנן כתיב חשכת וכתיב חשרת שקול כ"ף שדי ארי"ש קרי ביה חכשרת הכי גרסינן בחי"ת וכן בערוך כלומר קח כ"ף דכתיב בחשכת ואוקמיה בהאי תיבה דכתיב ריש וקרי חכשרת שנכשרין ומתמתקין בעבים:

פסוק יד
ירעם מן שמים. בתילים וירעם בשמים:

פסוק טו
ויהמם. ויהם קרי והוא חד מן מלין דכתיבין מ"ם בסוף תיבותא ולא קרין וסימנם נמסר במקרא גדולה מערכת אות מ"ם ובמשלי כ' ובתילים כיתב וקרי ויהמם:

פסוק טז
אפקי ים. בספרים מדוייקים חסר יו"ד בין פ"א לקו"ף ובתילים כתיב אפיקי מים:

יגלו. בתילים ויגלו:

מסדות. בספרים מדוייקים ח' וא"ו קדמאה:

בגערת. בתילים מגערתך:

רוח אפו. בתילים רוח אפך:

פסוק יח
משנאי. בתילים ומשנאי:

פסוק יט
משען לי. בתילים למשען לי:

פסוק כ
כי חפץ בי. ברוב ספרים מדוייקים בשני טעמים והפ"א בצירי:

פסוק כא
כצדקתי. בתילים כצדקי:

פסוק כג
משפטו. משפטיו קרי ובתילים כתיב וקרי משפטיו:

אסור ממנה. בתילים אסיר מני:

פסוק כד
לו ואשתמרה. בתילים עמו ואשתמר:

פסוק כה
לי כצדקתי. בתילים לי כצדקי:

כבורי. בתילים כבר ידי:

פסוק כו
עם גבור תמים. בתילים עם גבר תמים:

פסוק כז
תתבר. בתילים תתברר:

תתפל. בתילים תתפתל:

פסוק כט
נרי ה' וה' יגיה חשכי. בתילים נרי ה' אלהי יגיה חשכי:

פסוק ל
כי בכח. חד מן ג' כתיבין ה"א אחר הכ"ף על פי המסורת ובתהלים כתוב בך ועיין ריקאנטי פרשת נשא אצל פסוק כה תברכו ושערי אורה דף י':
באלהי אדלג שור. בתילים ובאלהי בוא"ו:

פסוק לב
כי מי אל. בתילים כי מי אלוה:
מבלעדי. בתהלים זולתי:

פסוק לג
מעוזי. נכתב בוא"ו עם דגש בזי"ן:
ויתר תמים. בתילים ויתן תמים:
דרכו. דרכי קרי ובתילים דרכי קרי וכתיב:

פסוק לד
משוה רגליו. רגלי קרי ובתילים קרי וכתיב רגלי:
במתי. במקצת ספרים במותי מלא וא"ו:

פסוק לה
ונחת. בתילים ונחתה:

פסוק לו
וענתך. בלא מאריך בנו"ן ובתילים וענותך בקריאת הוא"ו:

פסוק לז
צעדי תחתני. בתילים צעדי תחתי:

פסוק לח
ארדפה איבי ואשמידם. בתילים ארדוף אויבי ואשיגם:
ולא אשוב עד כלותם. מלת כלותם ברוב ספרים מדוייקים מלא וא"ו:

פסוק לט
ויפלו תחת רגלי. בתילים יפלו תחת רגלי:

פסוק מ
ותזרני. בתילים ותאזרני ונדרש בנדה פרק המפלת:
קמי תחתני. בתילים קמי תחתי:

פסוק מא
תתה לי. בתילים נתתה לי:

משנאי ואצמיתם. בכל ספרים כ"י וגם בדפוסים ישנים הוא"ו בקמץ ובתהלים כתוב ומשנאי אצמיתם:

פסוק מב

ישעו. בתילים ישועו:

אל ה'. בתילים על ה':

פסוק מג

אדקם. בדל"ת ובתילים ברי"ש והוא חד מן אלפא ביתא מן חד חד. חד דל"ת וחד רי"ש וכולם לית דכותא וסימנו נמסר במסרה רבתא אות דל"ת:

פסוק מד

ותפלטני מריבי עמי. חד מן ג' דסבירין עמים. ובתהלים תפלטני מריבי עם ובמדרש ילמדנו פרשת פקודי מריבי עם אלו האומות. מריבי עמי אלו ישראל. ובדברים רבה פרשה א' נדרש על אופן אחר:

תשמרני. בתילים תשימני:

יעבדני. הדל"ת בשלש נקודות ובמקצת דפוסים יש וא"ו באמצע וטעות הוא:

פסוק מה

בני נכר יתכחשו. בתילים בני נכר יכחשו:

לשמוע אזן. בתלים לשמע אזן:

פסוק מו

ויחגרו. בתילים ויחרגו:

פסוק מז

וירם אלהי צור ישעי. בתהלים וירים אלוהי ישעי ובספר הזוהר ריש סדר ויהי מקץ ר' אלעזר פתח ואמר חי ה' וברוך צורי וירום אלוהי צור ישעי אלוה כתיב בוא"ו וכו'. וטעות נפל בדפוס שם ור"ל וירום אלוהי ישעי דספר תילים וכן במסורת תילים קמ"ג אלוהי ב' מלא וסימנו למדני לעשות רצונך כי אתה אלוהי. תהלה לדוד ארוממך אלהי. וחד אלוהי מלא וסימן חי ה' וברוך צורי דספרא:

פסוק מח

ומריד עמים תחתני. בתילים וידבר עמים תחתי:

פסוק מט

ומוציאי מאיבי ומקמי תרוממני. בתלים מפלטי מאיבי אף מן קמי:

מאיש חמסים. בתילים מאיש חמס:

פסוק נ
ה' בגוים ולשמך אזמר. בתלים בגוים ה' ולשמך אזמרה:

פסוק נא
מגדיל. מגדול קרי ובתלים כתיב וקרי מגדל בחירק ויש בו דרש בשוחר טוב ועיין עוד באבודרהם על ברכת המזון:
עד עולם. עד בסוף שיטה ועולם בראש שיטה אי נמי עד עולם בסוף השיטה ושתי המלות נחשבות כמלה אחת מפני המקף: סך כל השיטין שבעים חוץ מפסוק ראשון כמנין שירת האזינו:

פרק כג

פסוק א
הקם על. טעם בה"א וכן בירמיה סימן ל"ה. הוקם. ג' בקריאה ב' מלא. וא' חסר וסימן הוקם המשכן. נאם הגבר הקם על. הוקם את דברי יונדב בן רכב. נאם הגבר חסר ומלעיל ע"ש. גם נמנה בסוף מסרה גדולה בשטה חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה ובספרים כ"י ודפוסים ישנים הקו"ף בלא דגש:

פסוק ז
שרוף ישרפו. במדוייקים כ"י ודפוסים קדומים מלא וא"ו:

פסוק ח
העצנו. העצני קרי:
בפעם אחד. אחת קרי בתי"ו לשון נקבה והכתיב בדל"ת לשון זכר:

פסוק ט
ואחרו. ואחריו קרי מסורת נחמיה ג' וקשה בעיני שלא נמנה זה עם כ"ו מלין דחסרין יו"ד באמצע תיבותא וקרין שנמסר סימנם במ"ג שבדפוס במערכת אות היו"ד ואולם חפשתי במסורת כ"י הבאה מטוליטולא אשר בספרד ונמסר סימנם כ"ז וזה אחד מהם וכן בנוסח אשכנזי:
דדי. דדו קרי בוא"ו והכתיב ביו"ד:
גברים. הגברים קרי:
בחרפם. חזינא ביני ספרי פלוגתא בהאי תיבותא איכא דקרי לה בקמץ חטוף ואיכא דרקי לה בקמץ רחב עם מאריך. ואנפא בתרייתא נראה לרד"ק עיקר שכן כתב בפירושו

שהוא מקור מבנין פעל הדגוש כי החי"ת מעמדת בגעיא. ובשרשים הוסיף שיש קוראים אותו חטף קמץ ויהיה מקור מן הקל:

פסוק יא

ואחריו שמה. בכל ספרים מדוייקים כן כתיב וקרי וכן נראה ממסורת דלעיל:

שמה. במקצת דפוסים ראשונים שמה באל"ף לבסוף ובכל ספרים מדוייקים כ"י בה"א:

מלאה עדשים. ובדברי הימים הוא אומר מלאה שעורים עיין מ"ש שם:

פסוק יב

ויתיצב בתוך החלקה ויצילה. ובדברי הימים א' י"א כתוב ויתיצבו בתוך החלקה ויצילוה ויש בו דרש בירושלמי דסנהדרין פרק כהן גדול עיין יפה מראה שם סימן א' ובאגדת שמואל פרק כ':

פסוק יג

וירדו שלשים. שלשה קרי:

פסוק טו

מבאר. מבור קרי והם ג' כתיבין באר וקרין בור בענינא:

פסוק טז

במחנה פלשתים. הפ"א רפה:

וישאבו מים מבאר. מבר קרי:

ויסך אותם. ובדברי הימים הוא אומר וינסך עיין ירושלמי דלעיל בסימן ט' ואגדת שמואל ומ"ש בד"ה א' י"א:

פסוק יח

ראש השלשי. השלשה קרי:

פסוק כ

איש חי. חיל קרי ובפרק מי שמתו אמרינן אטו כולי עלמא בני מתי ננהו אלא בן איש חי שאפילו במיתתו קרוי חי ומן הכתיב דייק. ובספר דברי הימים כתיב איש חיל וכתב שם רש"י דבשמואל כתיב בן איש חי כי כן מנהג בני אדם כשרואים אדם זריז אומרים זה כולו חי:

האריה. הארי קרי:

הבאר. הבור קרי:

פסוק כא

אשר מראה. איש קרי:

פסוק כד
אלחנן בן דדו. חסר וא"ו בין שני הדלתי"ן בספרים מדוייקים:

פסוק כה
שמה החרדי אליקא החרדי. שניהם אות ראשונה רי"ש והשניה דל"ת כתרגומו דמן חרוד וכן הם במסרה:

פסוק כו
התקועי. ברוב ספרים מדוייקים מלא וא"ו:

פסוק כז
אביעזר. חדא מלה כתיב:

הענתתי. במקצת ספרים הנו"ן בשוא נח והתי"ו דגושה ועל הרוב הנו"ן בדגש והתי"ו רפה:

פסוק כח
מהרי. בספרים מדוייקים כ"י הה"א בשוא לבדו:

פסוק לא
אבי עלבון. בס"א כ"י העי"ן בסגול והבי"ת דגושה ובקצת ספרים העי"ן בפתח והבי"ת דגושה ובשאר ספרים העי"ן בפתח והבי"ת רפה:

פסוק לג
בן שרר האררי. רי"ש שניה בחירק ובס"א כ"י האל"ף בחטף פתח ובשאר ספרים נחה וכן כתב רד"ק:

פסוק לה
חצרו. חצרי קרי:

פערי הארבי. בבי"ת רד"ק:

פסוק לז
נחרי הבארתי. בספרי הדפוס החי"ת בחטף פתח ובכל ספרים כ"י וגם בדפוס ישן בשוא לבד:

נשאי. נשא קרי:

פרק כד

פסוק ה
הגד. בספרים שלנו הגימ"ל בקמץ. ורד"ק כתב במכלול דף רכ"ב בפתח הגימ"ל ויש ספרים קמץ:

פסוק ו
חדשי. בספר אחד כתיבת יד השי"ן בצירי ובספרים אחרים בחירק:
ויבאו דנה. בספר אחד כתיבת יד הנו"ן בפתח ובשאר ספרים בקמץ ורד"ק כתב מלעיל והנו"ן רפה:

פסוק ט
שמנה. במקצת ספרים מדוייקים השי"ן בגעיא:

פסוק י
העבר נא את עון. בוא"ו אחד בלבד ובדברי הימים א' כ"א בשני וי"ן כמו שאכתוב שם:

פסוק יא
ויקם דוד בבקר ודבר וגו'. במקצת ספרים פיסקא באמצע פסוק:

פסוק יג
נסך. הנו"ן במאריך והסמך בלא דגש והוא אחד מן ה' חסרים בלישנא וסימן נמסר במקרא גדולה פרשת בחקתי:
רדפך. במקרא גדולה יש יו"ד אחר הפ"א וטעות הוא:

פסוק יד
נפלה נא. עיין מה שאכתוב בדברי הימים א' כ"א:
רחמו. רחמיו קרי:

פסוק טז
האורנה. הארונה קרי:

פסוק יח
ארניה. ארונה קרי:

פסוק יט
כדבר גד. בכ"ף ובדברי הימים בבי"ת. רד"ק:

פסוק כב
בעינו. בעיניו קרי: